

ΑΝΑΓΝΩΣΗ, ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ

ΚΑΡΑΒΟΛΑ ΔΑΦΝΗ ar14030
ΣΑΑΝΤΕ ΠΩΛΙΝΑ ar14053
ΣΚΑΣΣΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ-ΜΑΡΙΝΑ ar14111

Θέματα περιβάλλοντος _σχολή αρχιτεκτόνων μηχανικών ΕΜΠ_εαρινό εξάμηνο 2016
επιβλέποντες: Μαυρομάτη Σ., Γκουμπούλου Γ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.3
1.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ;.....	σελ.3
1.2 ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ;.....	σελ.3
.....σελ.3	
2. ΜΕΛΕΤΗ ΕΝΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΤΟΥ.....	σελ.3
2.1 ΠΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΡΕΩΣ.....	σελ.4
2.2 ΛΟΦΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΕΦΗ.....	σελ.7
2.3 ΠΑΡΚΟ ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ.....	σελ.9
2.4 ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΞΑΡΧΕΙΩΝ.....	σελ.12
2.5 ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΝΙΓΓΟΣ.....	σελ.14
2.6 ΟΔΟΣ ΤΟΣΙΤΣΑ.....	σελ.17
3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ.18
3.1 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.....	σελ.18
3.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΣΧΕΔΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ	σελ.18
3.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ.....	σελ.19
4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.20
5. ΠΗΓΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	σελ.21

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ;

Μέσα στον αστικό ιστό συνυπάρχουν πολλές και διαφορετικές ποιότητες χώρων. Ο πλέον επικρατέστερος είναι εκείνος του δομημένου περιβάλλοντος, δηλαδή οι κατοικίες, οι πολυκατοικίες, τα δημόσια κτήρια κλπ. Μέσα στο αμιγώς χτισμένο τοπίο όμως, συναντάμε και μη δομημένους χώρους που φιλοξενούν φύτευση. Τέτοιοι χώροι μπορεί να θεωρηθούν τα άλση, κάποια τμήματα περιαστικών δασών, οι λόφοι της πόλης αλλά και οι πλατείες, τα πάρκα, οι δεντροστοιχίες και τα παρτέρια. Ακόμη, στους χώρους αστικού πρασίνου συμπεριλαμβάνονται και ορισμένοι ιδιωτικοί όπως οι κήποι, τα μπαλκόνια και οι οροφόμενοι. Όλα τα παραπάνω συνιστούν ένα δίκτυο φυσικού περιβάλλοντος ζωτικής σημασίας για την ίδια την πόλη αλλά και για την ποιότητα ζωής των ανθρώπων.

1.2 ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ;

Ένας χώρος φυσικού περιβάλλοντος στο πλαίσιο ενός ευρύτερου πυκνοδομημένου τοπίου προσφέρει πρώτα και κύρια στη βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών της πόλης.

Οι χώροι πρασίνου βοηθούν στην εξισορρόπηση των ζημιωγόνων δραστηριοτήτων του ανθρώπινου παράγοντα στο περιβάλλον. Τα φυτά και τα δέντρα ανανεώνουν το οξυγόνο της ατμόσφαιρας και συγκεντρώνουν τους ρύπους των αυτοκινήτων και των βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, απορροφούν τη σκόνη και μετριάζουν την ηχορύπανση. Παράλληλα όμως, προστατεύουν το ανθρωπογενές περιβάλλον από τα στοιχεία της φύσης. Παρέχουν προστασία από ανέμους και βροχή, αμβλύνουν τις ακραίες θερμοκρασίες, δημιουργούν σκιασμένους χώρους προστατεύοντας έτσι από την υπεριώδη ακτινοβολία και συμβάλλουν στην απορροή των υδάτων της βροχής. Τέλος, οι χώροι πρασίνου μπορούν να συγκεντρώσουν μεγάλη ποικιλία χλωρίδας και πανίδας.

Οι χώροι πρασίνου στην πόλη δίνουν την ευκαιρία στους κατοίκους να έρθουν σε επαφή με τη φύση που γενικότερα απουσιάζει από το αστικό περιβάλλον. Ακόμη και η μικρότερη κοιλίδα πρασίνου συνεισφέρει αισθητικά στη διαμόρφωση του αστικού τοπίου σε σχέση με τη μεγαλύτερη που μπορεί να συγκεντρώνει διαφορετικές υπαίθριες δραστηριότητες, όπως η άθληση, το παιδικό παιχνίδι, η χαλάρωση και η αναψυχή και τα πολιτιστικά δρώμενα. Σε επίπεδο χωροταξίας, τόσο οι μικροί όσο και οι μεγαλύτεροι χώροι πρασίνου, αραιώνουν τον αστικό ιστό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την καλύτερη κυκλοφορία του φωτός και του αέρα. Όπως ο ιδιωτικός υπαίθριος χώρος αποτελεί την εκτόνωση της κατοικίας, έτσι ο δημόσιος χώρος πρασίνου προσφέρει εκτόνωση στη μεγαλύτερη κλίμακα της πόλης.

2. ΜΕΛΕΤΗ ΕΝΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΤΟΥ.

Στην προσπάθειά μας να αναλύσουμε περαιτέρω το θέμα, επιλέξαμε να ασχοληθούμε με μια μικρότερη περιοχή του κέντρου της πόλης, εκείνη των Εξαρχείων. Μέσα από αυτό το

παράδειγμα επιδιώκουμε να παρατηρήσουμε τη χρονική εξέλιξη μιας τυπολογίας χώρων πρασίνου μέσα στον αστικό ιστό, να διαπιστώσουμε έμπρακτα τα οφέλη τους, να καταγράψουμε τα προβλήματα που παρουσιάζουν και τις αιτίες που τα προκαλούν και τέλος να προσπαθήσουμε να δώσουμε αρχιτεκτονικές λύσεις, όπου αυτό είναι δυνατό. Έτσι, επιλέξαμε έξι χαρακτηριστικούς χώρους πρασίνου της περιοχής των Εξαρχείων: το Πεδίον του Άρεως, το Λόφο του Στρέφη, τις πλατείες Κάνιγγος, Εξαρχείων και Ναυαρίνου και την οδό Τοσίτσα.

2.1 ΤΟ ΠΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΡΕΩΣ

ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ

Βρίσκεται ΒΑ. της πλατείας Ομόνοιας από την οποία και απέχει 1 χλμ. Ολόκληρος ο χώρος του άλσους ανήκει στο Δημόσιο. Περικλείεται σήμερα, από Δ. προς Α. και Ν., από τις οδούς Μαυρομματαίων, Ευελπίδων, Πριγκηποννήσων και από τη λεωφόρο Αλεξάνδρας. Το άλσος αυτό έχει έκταση 277 στρέμματα.

1. Το Πεδίον του Άρεως. Αεροφωτογραφία

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Το 1927 ο χώρος αυτός, που από την εποχή του Όθωνα ήταν ο κύριος τόπος αναψυχής των Αθηναίων, παραχωρήθηκε στην ιδρυθείσα τότε "Επιτροπή Δημοσίων Κήπων και Δενδροστοιχιών Αθηνών" με σκοπό τη μεταβολή του σε άλσος, όπως ο τότε Εθνικός κήπος. Έξι χρόνια μετά, το 1933, με τους μικρούς πόρους που διέθετε αποφάσισε να κάνει την έναρξη εργασιών ανάπλασης και δενδροφύτευσης, με σκοπό να τιμηθούν οι Ήρωες της Επανάστασης του 1821, για αυτό και είναι διακοσμημένο με τις μαρμαρίνες προτομές των 21 ηρώων κατά μήκος της λεγόμενης οδού Αγωνιστών του 21. Λαμβάνοντας υπόψη τα ακολουθούμενα τότε

σχέδια (ρυθμούς) των αγγλικών και γαλλικών αλσών, συνέταξαν το νέο σχέδιο που αποτελεί συνδυασμό ρυθμών εκείνων, όπου και ανέθεσε για την εκτέλεσή του στον Ν. Βοσυνιώτη. Μάλιστα είχε ληφθεί μέριμνα να μην εμποδίζεται από τα διάφορα κεντρικά σημεία του άλσους η θέα της Ακρόπολης.

Έτσι οι εργασίες δενδροφύτευσης και ανάπλασης άρχισαν πραγματικά το 1935. Στην επόμενη πενταετία φυτεύτηκαν περίπου 46.000 δένδρα και θάμνοι. Κατά το σχέδιο, ακολουθήθηκε η δενδροφύτευση φυλλοβόλων δένδρων προκειμένου το καλοκαίρι να προσφέρουν πλούσια σκιά, τον δε χειμώνα να μην εμποδίζονται οι ακτίνες του ήλιου. Στη κεντρική πλατεία του άλσους τοποθετήθηκε σιντριβάνι και γύρω φυτεύτηκαν ανάλογα μεσογειακά φυτά, έτσι ώστε να παρουσιάζουν δένδρα, θάμνοι και λουλούδια τους ωραιότερους και φυσικότερους συνδυασμούς χρωμάτων κατά τις διάφορες εποχές. Το 1944, εξασφαλίστηκε η άρδευση του άλσους.

Μέσα στο πάρκο υπάρχουν επίσης δύο ναοί, μια παιδική χαρά και το ανοιχτό αμφιθέατρο "Αλίκη", που χρησιμοποιείται ενίοτε για παραστάσεις, εκδηλώσεις ή συναυλίες.

2. Πεδίον του Αρεως. 1960

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥ ΑΛΣΟΥΣ

Από τον Απρίλιο του 2008 άρχισαν εργασίες για ριζική ανάπλαση του πάρκου, παρά τη δυσπιστία και τις αντιδράσεις των κατοίκων. Το έργο της ανάπλασης, υπό τις οδηγίες του αρχιτέκτονα Αλέξανδρου Τομπάζη, παραδόθηκε στις 28 Δεκεμβρίου 2010. Το έργο της ανάπλασης καλύπτει συνολικά 250 στρέμματα του πάρκου και στοίχισε 9.663.990 ευρώ με χρηματοδότηση από το Γ' ΚΠΣ και από εθνικούς πόρους.

Φυτεύτηκαν 1.200 δένδρα, 50.000 ανθόφυτα, 7.500 θάμνοι και 2.500 τριανταφυλλίες, ενώ προστέθηκαν 9 στρέμματα χλοοτάπητα και 8 στρέμματα με φυτά εδαφοκάλυψης. Ξηλώθηκαν 22.650 τ.μ. ασφάλτου στις παλιές διαδρομές και στη θέση της μπήκε χώμα, ενώ τοποθετήθηκαν παράλληλα 8.800 τ.μ. μαρμαροκυβόλιθοι και 3.800 τ.μ. γρανιτοκυβόλιθοι. Το μεγαλύτερο μέρος του έργου που υλοποιήθηκε αφορά σε βασικά έργα υποδομής, όπως τα χιλιόμετρα υπόγειων δικτύων άρδευσης, αποχέτευσης, συλλογής ομβρίων υδάτων και ηλεκτροδότησης. Παράλληλα ενισχύθηκε και αναβαθμίστηκε ο φωτισμός του χώρου.

Η ανάπλαση βασίστηκε στη λογική της διατήρησης της ιστορίας του πάρκου, καθώς περιλαμβάνονται σ' αυτό σημαντικά μνημεία και γλυπτά τα οποία όλα καθαρίστηκαν με βάση τις προδιαγραφές του Υπουργείου Πολιτισμού.

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε ότι οι βασικοί στόχοι του σχεδιασμού του Άλσους ήταν οι εξής:

- α) δημιουργία ενός εκτεταμένου χώρου φυσικού περιβάλλοντος μέσα στον αστικό ιστό με κύριο στόχο τη διαμόρφωση ενός «πνεύμονα» μέσα στην πόλη συγκεντρώνοντας πολλά είδη φυτών και δέντρων δημιουργώντας έτσι έναν κήπο.
- β) δημιουργία ενός χώρου ιστορικής μνήμης για τους κατοίκους της πόλης.
- γ) δημιουργία ενός χώρου χαλάρωσης και αναψυχής.
- δ) δημιουργία ενός χώρου που απευθύνεται σε παιδιά φιλοξενώντας το παιδικό παιχνίδι μέσω μιας παιδικής χαράς.
- ε) δημιουργία ενός χώρου που φιλοξενεί υπαίθριες πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Από τους παραπάνω στόχους του έργου μπορούμε να πούμε ότι κάποιοι επιτευχθήκαν και κάποιοι όχι. Το Πεδίον του Άρεως αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πηγές οξυγόνου της πόλης και ένα τοπόσημο της περιοχής. Παρόλα αυτά σήμερα το Άλσος βρίσκεται σε παρακμή. Η παιδική χαρά και το αμφιθέατρο δεν χρησιμοποιούνται. Επίσης ειδικά της βραδινές ώρες στο Άλσος διαδραματίζονται αρκετές παράνομες δραστηριότητες που προκαλούν αίσθημα ανασφάλειας και φόβου στους πιθανούς επισκέπτες.

2.2 ΛΟΦΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΕΦΗ

ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ

Ο λόφος του Στρέφη βρίσκεται στη Νεάπολη και ανήκει στο Δήμο Αθηναίων. Είναι ένας μικρός λόφος που βρίσκεται πάνω από την συνοικία των Εξαρχείων.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Ο λόφος αρχικά ονομαζόταν Αγχεσμός καθώς στην κορυφή του πιθανολογείται ότι δέσποζε κατά την αρχαιότητα το άγαλμα του Αγχέσμιου Διός. Από τον 19ο αιώνα ιδιοκτήτες ήταν η οικογένεια Στρέφη από όπου πήρε αργότερα και το σημερινό του όνομα. Κατά τον 19ο και 20ο αιώνα λειτουργούσε εκεί λατομείο και τα υλικά παράγονταν τα σκευή έδωσαν το όνομα τους στις γύρω περιοχές (Πιθαράδικα και Πινακωτά). Τη σημερινή του μορφή σύμφωνα με μαρτυρίες την πήρε εξαιτίας της γυναίκας του αξιωματικού Στρέφη το σπίτι του οποίου βρισκόταν στους πρόποδες του λόφου. Το τοπίο ήταν βραχώδες και από το λατομείο συχνά σηκωνόταν κόκκινη σκόνη, ιδιοκτήτης του λατομείου ήταν ο αδερφός του αξιωματικού. Όταν μια μέρα η κυρία Στρέφη γύρισε σπίτι και είδε τη μπουγάδα της κατακόκκινη, οργίστηκε τόσο που για να την ηρεμήσει ο σύζυγος της, διέταξε τους στρατιώτες του να δεντροφυτεύσουν όσο πιο σύντομα την περιοχή παρά τις αντιρρήσεις του αδερφού του. Το 1928 απαλλοτριώθηκε από το κράτος και το 1936 έγινε η πρώτη ανάπλαση με δενδροφύτευση και την κατασκευή μικρού θεάτρου και πεζόδρομων ενώ παραδόθηκε στους πολίτες για περιπάτους. Επιπλέον, φτιάχτηκε καταφύγιο για βομβαρδισμούς.

1. Ο λόφος του Στρέφη από τον Λυκαβηττό

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥ ΛΟΦΟΥ

Το 1944-1945, ο λόφος περνάει από την ιδιοκτησία τού υπουργείου Γεωργίας στο δήμο Αθηναίων. Το όνομά του από άλσος Πινακωτών, γίνεται λόφος τού Στρέφη.

Η επόμενη ανάπλαση γίνεται το 1985 με την κατασκευή ανοικτού γηπέδου καλαθοσφαίρισης και νέας πεζοδρόμησης. Έκτοτε έχει αφεθεί στην τύχη του και μόνο φιλότιμες προσπάθειες των κατοίκων και των φίλων του λόφου τον κρατούν ζωντανό.

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε ότι οι βασικοί στόχοι του σχεδιασμού του Άλσους ήταν οι εξής:

- α) δημιουργία ενός χώρου άθλησης για τους επισκέπτες που περιλαμβάνει ένα γήπεδο μπάσκετ.
- β) δημιουργία ενός χώρου που φιλοξενεί υπαίθριες πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- γ) δημιουργία ενός χώρου που απευθύνεται σε παιδιά φιλοξενώντας το παιδικό παιχνίδι μέσω μιας παιδικής χαράς.
- δ) δημιουργία ενός εκτεταμένου χώρου φυσικού περιβάλλοντος μέσα στον αστικό ιστό με κύριο στόχο τη διαμόρφωση ενός «πνεύμονα» μέσα στην πόλη συγκεντρώνοντας πολλά είδη φυτών και δέντρων δημιουργώντας έτσι έναν κήπο.
- ε) δημιουργία ενός χώρου με μεγάλη ποικιλία χλωρίδας και πανίδας.

Από τους παραπάνω στόχους του έργου μπορούμε να πούμε ότι κάποιοι επιτευχθήκαν και κάποιοι όχι. Στο λόφο του Στρέφη επικρατεί εγκατάλειψη, απουσιάζει η απαραίτητη καθαριότητα ενώ ταυτόχρονα δεν υπάρχει σύστημα πυρόσβεσης. Επίσης, ενώ υπάρχουν οι απαιτούμενες εγκαταστάσεις, δεν διοργανώνονται αρκετά πολιτιστικά δρώμενα. Ειδικά της βραδινής ώρες στο λόφο διαδραματίζονται αρκετές παράνομες δραστηριότητες που προκαλούν αίσθημα ανασφάλειας και φόβου στους πιθανούς επισκέπτες. Το γεγονός αυτό επιδεινώνεται τις βραδινές ώρες λόγω του ανεπαρκούς φωτισμού.

2. Γήπεδο μπάσκετ στο λόφο του Στρέφη

2.3 ΠΑΡΚΟ ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ

ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ

Το πάρκο Ναυαρίνου βρίσκεται στην συμβολή των οδών Ζωοδόχου Πηγής, Ναυαρίνου, Χαριλάου Τρικούπη και Διδότου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Στο οικόπεδο αυτό ήταν χτισμένη από το 1907 μια διάσημη στην εποχή της κλινική, το «Γερουλάνειον Ίδρυμα», η μετέπειτα «Κλινική Συμπαρούνη» που το 1972 έπαψε να λειτουργεί και αγοράστηκε από το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας. Στη δεκαετία του '80 το 4όροφο κτίριο γκρεμίστηκε με σκοπό να χτιστεί στη θέση του μέγαρο που θα στέγαζε τα γραφεία του ΤΕΕ, σχέδιο που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Το 1990, το ΤΕΕ προσφέρει το οικόπεδο στο Δήμο Αθηναίων για να γίνει πλατεία, ζητώντας να αποζημιωθεί με τίτλο μεταφοράς συντελεστή δόμησης σε ιδιοκτησία του στο Μαρούσι. Λόγω καθυστερήσεων και αλλαγής του πολεοδομικού κώδικα, η ανταλλαγή δεν υλοποιείται κι έτσι το οικόπεδο παραμένει για χρόνια, νοικιασμένο σαν παρκινγκ.

Με τη λήξη της μίσθωσης του παρκινγκ στο τέλος του 2008 το ΤΕΕ επαναφέρει το θέμα οικοδόμησης του οικοπέδου και οδηγεί τους Εξαρχιώτες στο προσκήνιο. Η Επιτροπή Πρωτοβουλίας Κατοίκων Εξαρχείων που για 1,5 χρόνο ασχολούταν ήδη με το συγκεκριμένο χώρο, ενημερώνει τη γειτονιά, κινητοποιείται και ζητάει άμεσα τη μετατροπή του οικοπέδου σε χώρο υψηλού πρασίνου. Στις 7 Μαρτίου 2009 μαζί με τη συλλογικότητα «Εμείς, Εδώ και Τώρα και για Όλους Εμάς» οργανώνει εκδήλωση όπου ενθουσιώδεις κάτοικοι και δυναμικοί υποστηρικτές ενωμένοι καταλαμβάνουν το χώρο και απαιτούν το αυτονόητο, το παρκινγκ να γίνει πάρκο! Η ανταπόκριση και η δυναμική του κόσμου ξεπερνάει κάθε προσδοκία και το πάρκο γεννιέται .

Η λειτουργία της ανοιχτής συνέλευσης, που η συχνότητά της μέσα στο χρόνο διαφοροποιείται από τις ανάγκες και τις διαθεσιμότητες, είναι καθοριστική για την πορεία της κατάληψης. Κάθε πρόταση για τη χρήση ή τη διαμόρφωση του χώρου, για εκδήλωση, για ανταπόκριση σε κάλεσμα κ.λπ. αλλά και κάθε πρόβλημα που προκύπτει συζητιέται στη συνέλευση. Παράλληλα δημιουργούνται επιμέρους ομάδες για το σχεδιασμό, τη φύτευση, την παιδική χαρά, τα ψηφιδωτά και αρχίζει να κυκλοφορεί κουτί οικονομικής ενίσχυσης.

3. Παιδικές δραστηριότητες στο πάρκο Ναυαρίνου

Πολύ σύντομα μετά την απόφαση της δημιουργίας του πάρκου ξεκίνησαν οι διαδικασίες και οι δράσεις. Οι κάτοικοι με δικά τους έξοδα και αφιερώνοντας μέρος του προσωπικού τους χρόνου έσπασαν την άσφαλτο, έφεραν χώμα, φύτευσαν δέντρα και λουλούδια, έφτιαξαν μια παιδική χαρά, ζωγράφισαν σε τοίχους και δάπεδο, έφτιαξαν παγκάκια και δημιούργησαν ψηφιδωτά. Σταδιακά κι άλλες υποδομές δημιουργήθηκαν. Η σχολή αρχιτεκτόνων σε συνεργασία με τη σχολή καλών τεχνών της Φλώρινας μετέτρεψαν ένα κοντέινερ σε στεγασμένο περίπτερο δραστηριοτήτων, ενώ πρωτοβουλίες ανοιχτού τύπου όπως η δημιουργία μιας βρύσης συμβαίνουν πολύ συχνά στο πάρκο. Τέλος, δημιουργήθηκε ένα μικρό υπαίθριο θεατράκι.

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

Το πάρκο αυτό θα μπορούσε κανείς να πει ότι έχει διπλή φύση. Σαφώς ένα πάρκο, παράλληλα όμως έχει και πολιτικό χαρακτήρα. Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά είναι εξίσου σημαντικά και υπαγορεύουν περισσότερες επιδιώξεις από ένα απλό πάρκο. Έτσι για τους κατοίκους η δημιουργία του πάρκου είχε ως στόχο να γίνει ένας κήπος γειτονιάς, ένας τόπος παιχνιδιού και άθλησης, ένα σημείο- πυκνωτής της κοινωνικής ζωής και ένας χώρος πολιτισμού που θα λαμβάνουν χώρα δράσεις και εκδηλώσεις. Ταυτόχρονα, το εγχείρημα είχε και πολιτικούς στόχους. Οι δημιουργοί του ήθελαν ένα χώρο αυτοοργανωμένο, αντιεραρχικό και αντιεμπορευματικό που απευθύνεται σε όλους τους κατοίκους ανεξαρτήτων ηλικίας, καταγωγής, μορφωτικού επιπέδου, κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης. Πρόκειται δηλαδή για ένα πάρκο με έντονο αντιρατσιστικό χαρακτήρα. Όσων αφορά τον πολιτικό χαρακτήρα του πάρκου και τις επιδιώξεις σε αυτό τον τομέα, στη εργασία αυτή δεν θα αναφερθούμε

λεπτομερώς στους λόγους επιτυχίας του ή μη. Θα μπορούσαμε όμως να πούμε σύντομα ότι στα πρώτα χρόνια περισσότερα και λιγότερο στα επόμενα, το πάρκο και η λειτουργία του ήταν αρκετά συνεπείς στους πολιτικούς στόχους που τέθηκαν κατά την ίδρυσή του.

4. Πάρκο Ναυαρίνου κατά την ανάπλαση

Εν τέλει, το μεγαλύτερο επίτευγμα του πάρκου αυτού και το στοιχείο που το διαφοροποιεί άρδην από οποιοδήποτε άλλο πάρκο (με λίγες εξαιρέσεις) είναι ο χαρακτήρας αυτοοργάνωσης. Για άλλη μια φορά οι κάτοικοι της περιοχής διεκδίκησαν μέρος του δημόσιου χώρου αλλά αυτή τη φορά ο στόχος ήταν η δημιουργία ανοιχτού χώρου πρασίνου. Το μεγάλο κέδρος εδώ, λοιπόν, είναι ότι οι πολίτες ευαισθητοποιήθηκαν, έδρασαν για το συμφέρον τους και πάνω απ' όλα έθεσαν οι ίδιοι τους όρους και τις επιδιώξεις του πάρκου, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει στους σχεδιασμένους από την πολιτεία χώρους πρασίνου.

2.4 ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΞΑΡΧΕΙΩΝ

ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ

Η πλατεία Εξαρχείων βρίσκεται στη συμβολή των οδών Θεμιστοκλέους, Στουρνάρη και Σπυρίδωνος Τρικούπη.

5. Πλατεία Εξαρχείων. 1965

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Η αρχική ονομασία της πλατείας ήταν «Πιθαράδικα», εξαιτίας των πολλών εργαστηρίων πιθαριών που βρίσκονταν στην περιοχή. Το όνομα «Εξάρχεια» εικάζεται ότι εμφανίστηκε στις αρχές του 1900 και προέρχεται από τον επιχειρηματία Έξαρχο, ο οποίος διατηρούσε παντοπωλείο στη συμβολή των οδών Θεμιστοκλέους και Σολωμού.

Η πλατεία Εξαρχείων αποτελεί σημείο αναφοράς της περιοχής των Εξαρχείων από τις αρχές του 20ου αιώνα, που άρχισε να αποτελεί σημείο συνάντησης διανοομένων και φοιτητών. Ο περίγυρος της πλατείας ήταν δομημένος με χαμηλά κτίρια από το τέλος του 19ου αιώνα. Τη δεκαετία του 1920 ήταν στοιχειωδώς διαμορφωμένη με οριοθετημένο παρτέρι στο κέντρο της. Το 1933 η ονομαζόμενη «μπλε πολυκατοικία», στο ισόγειο της οποίας υπάρχουν καταστήματα, αντικαθιστά ένα μονώροφο κτίριο στην ένωση των οδών Θεμιστοκλέους και

Αραχώβης. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την ύπαρξη άλλων καταστημάτων και τη λειτουργία του θερινού κινηματογράφου ΒΟΞ συντέλεσε στην τόνωση της κίνησης της πλατείας. Στον υπαίθριο χώρο υπήρχαν τραπέζια και καρέκλες εστιατορίων της περιοχής, γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία της πλατείας για την κοινωνική ζωή της συνοικίας.

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ

Η τελευταία διαμόρφωσή της πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της βελτίωσης του κέντρου της Αθήνας και της προσπάθειας ανάπλασης των ιστορικών περιοχών και ανάδειξης των υπαίθριων χώρων για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Το αρχικό σχέδιο προέβλεπε τη διάσπαση του ενιαίου χώρου της πλατείας και τον κατακερματισμό της. Ωστόσο, λόγω των έντονων αντιδράσεων από τους κατοίκους της περιοχής, αποφασίστηκε νέο σχέδιο ανάπλασης.

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

Ο χώρος της πλατείας πριν την ανάπλαση διέθετε διάφορα είδη δέντρων και θαμνώδη φυτά. Στο κέντρο υπήρχε σιντριβάνι, βρύση και καθίσματα. Μετά την ανάπλαση, ο χώρος πρασίνου μειώθηκε, καθώς και τα καθίσματα, ενώ κατασκευάστηκαν 10 νέες ξύλινες πέργκολες επί των πεζοδρομημένων τμημάτων των οδών Σπ. Τρικούπη και Θεμιστοκλέους. Οι πέργκολες αυτές προσφέρουν σκίαση στα εστιατόρια και τα καφέ της πλατείας, τα οποία έχουν τοποθετήσει κάτω τους τραπέζια και καθίσματα. Περιμετρικά της πλατείας έχουν τοποθετηθεί μεταλλικά κολωνάκια για την αποφυγή της παράνομης στάθμευσης και ο φωτισμός είναι επαρκής για την ασφαλή κίνηση και στάση στην πλατεία.

Η πλατεία συνδέεται μέσω δικτύου πεζοδρόμων με σημαντικούς δρόμους του κέντρου της Αθήνας, αλλά και με άλλες τοποθεσίες όπως είναι ο λόφος του Στρέφη και το Πολυτεχνείο. Ταυτόχρονα, αποτελεί τόπο συγκέντρωσης εστιατορίων, καφέ και νυχτερινών χώρων αναψυχής, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιείται όλο το εικοσιτετράωρο. Η ευρύτερη περιοχή της πλατείας αποτελείται κυρίως από κτίρια κατοικιών αλλά και διαφόρων άλλων χρήσεων, όπως γραφεία, εμπορικούς χώρους, χώρους αναψυχής κ.λπ.

Λόγω της τοποθεσίας και της ιστορίας της πλατείας, παρατηρείται αυξημένη παρουσία αντιεξουσιαστών στην περιοχή της, ενώ ρόλος της πλατείας ως παιδική χαρά έχει λησμονηθεί. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της εγκληματικότητας και της παρουσίας τοξικομανών σε αυτήν, γεγονός δυσάρεστο για τους κατοίκους της γύρω περιοχής.

6. Πλατεία Εξαρχείων.

2.5 ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΝΙΓΓΟΣ

ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ

Η πλατεία Κάνιγγος βρίσκεται στη συμβολή των οδών Τζωρτζ, Κάνιγγος, Χαλκοκονδύλη και Βερανζέρου και διασχίζεται από την οδό Ακαδημίας.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Το όνομά της πλατείας προέρχεται από το βρετανό και φιλέλληνα πολιτικό Γεώργιο Κάννινγκ (1770-1827), του οποίου ο μαρμαρινός αδριάντας, έργο του βρετανού γλύπτη Τσάντρεϋ, βρίσκεται σήμερα στην πλατεία.

Η διάνοιξη της πλατείας έγινε το 1890, αλλά το 1891 συζητήθηκε η κατάργησή της καθώς δεν υπήρχε δυνατότητα αποζημίωσης των ιδιοκτητών. Το 1901 πραγματοποιήθηκε η κυκλικού σχήματος διαμόρφωσή της με καθιστικούς πάγκους και περιφραγμένα παρτέρια. Ο δομικός ιστός της γειτονικής συνοικίας αποτελούνταν κατά κύριο λόγο από κατοικίες με αποτέλεσμα να έχει τη μορφή συνοικιακής πλατείας χωρίς ιδιαίτερη κίνηση. Η κατάσταση αυτή παρέμεινε μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1920 οπότε η πλατεία επιλέχθηκε ως σημείο τοποθέτησης της αφετηρίας λεωφορειακών γραμμών. Αυτό συνεπάγεται την ασφαλτόστρωση των δρόμων, την κυκλική περίφραξη του κεντρικού χώρου με παρτέρια και την τοποθέτηση καθιστικών πάγκων αναμονής λεωφορείων στα πεζοδρόμια. Σταδιακά η πλατεία καταλήφθηκε από τις αφετηρίες

των μέσων μεταφοράς οι οποίες καθορίζουν μέχρι σήμερα τη λειτουργία της, με αποτέλεσμα το 1958 να διαμορφωθεί σε χώρο σχεδόν αποκλειστικά αφητηριών μέσων μεταφοράς.

7. Πλατεία Κάνιγγος. 1954. Αρχείο Αφων Μεγαλοκονόμου

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ

Η τελευταία διαμόρφωση της πλατείας πραγματοποιήθηκε από το δήμο Αθηναίων και περιλαμβάνει τη δημιουργία μικρών χώρων παρτεριών και υπόγειου χώρου στάθμευσης για την ικανοποίηση των αυξημένων αναγκών των Ι.Χ. της περιοχής.

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

Η πλατεία διαμορφώθηκε αρχικά ως δημόσιος χώρος στον αστικό ιστό. Είχε σχήμα κυκλικό και φιλοξενούσε υψηλή φύτευση, προσφέροντας έναν ευχάριστο χώρο πρασίνου στους κατοίκους της γύρω περιοχής. Η χρήση της ήταν συνοικιακή και δεν αποτελούσε χώρο κίνησης, αλλά χώρο στάσης. Σήμερα, αποτελεί κομβικό χώρο συγκέντρωσης των αφητηριών μέσων μαζικής μεταφοράς και κίνησης των πεζών που εξυπηρετούνται από τις γειτονικές υπηρεσίες (δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα, διοικητικές υπηρεσίες, τράπεζες, εκδοτικοί οίκοι, φούρνοι, ξενοδοχεία, υπόγειος χώρος στάθμευσης κ.λπ.). Οι υπηρεσίες και τα μέσα μεταφοράς καθορίζουν τη λειτουργία της, με αποτέλεσμα να ερημώνεται μετά την παύση της λειτουργίας τους. Ο χώρος που διατίθεται για την κίνηση των πεζών είναι σημαντικά μειωμένος, καθώς

μεγάλο μέρος του χρησιμοποιήθηκε για τη διαπλάτυνση των οδών Ακαδημίας και Τζωρτζ και για τις εισόδους-εξόδους του υπογείου χώρου στάθμευσης. Μετά τη διχοτόμησή της από την οδό Ακαδημίας, το σχήμα της είναι δύο αυτόνομα τρίγωνα, ενώ μεγάλο τμήμα του πρασίνου που υπήρχε αφαιρέθηκε, δίνοντας έμφαση στις πλακόστρωτες περιοχές.

Η κατασκευή του υπόγειου χώρου στάθμευσης είχε ως στόχο τη μείωση του κυκλοφοριακού φόρτου, τη βελτίωση των συνθηκών στάθμευσης στην ευρύτερη περιοχή της πλατείας και τη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Στην πραγματικότητα δεν πραγματοποιήθηκε κάποιος από τους στόχους, καθώς η περιοχή εξακολουθεί να βρίσκεται σε κατάσταση κορεσμού και ο χώρος στάθμευσης προσελκύει κίνηση αυτοκινήτων με αποτέλεσμα να δημιουργείται κυκλοφοριακός φόρτος στην πλατεία.

8. Η πλατεία Κάνιγγος σήμερα

2.6 ΟΔΟΣ ΤΟΣΙΤΣΑ

ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ

Η οδός Τοσίτσα από τη Μπουμπουλίνας έως την Πατησίων είναι ένας πλατύς πεζόδρομος, με δέντρα αριστερά και δεξιά και μια μεγάλη νησίδα πρασίνου στη μέση. Από τη μια του πλευρά το κτίριο του Πολυτεχνείου, από την άλλη η είσοδος του Επιγραφικού Μουσείου - στεγάζεται σε πτέρυγα του Αρχαιολογικού Μουσείου- και ένα «μονοπάτι» που οδηγεί στον περίβολο και την είσοδο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Η Τοσίτσα έχει μελανές στιγμές στην ιστορία της. Την περίοδο της εξέγερσης του Πολυτεχνείου το '73, αποτελούσε για τους φοιτητές την πιο επικίνδυνη περιοχή, αφού εκεί στο σκοτάδι δρούσαν ομάδες παρακρατικών και φασιστοειδών χτυπώντας ανελέητα και τρομοκρατώντας όποιον έκανε το λάθος να περάσει από εκεί.

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ

Η οδός Τοσίτσα αν και δεν είναι πλατεία αποτελεί έναν πολύ σημαντικό χώρο αναπνοής για την πόλη και αναδεικνύει τα ιστορικά μνημεία που βρίσκονται δίπλα του. Στόχος του δρόμου ήταν η δημιουργία ενός σημείο της πόλης που θα λειτουργούσε ως τόπος συνάντησης για τους Αθηναίους και ανάπαυλας για τους τουρίστες.

Ωστόσο σήμερα η οδός Τοσίτσα ενώ τις πρωινές ώρες σφύζει από ζωή από επισκέπτες του μουσείου, χρήστες του πολυτεχνείου και κατοίκους τις περιοχής που χρησιμοποιούν το χώρο για να βγάλουν έξω τους σκύλους τους, το βράδυ διαδραματίζονται αρκετές παράνομες δραστηριότητες που προκαλούν αίσθημα ανασφάλειας και φόβου στους πιθανούς περαστικούς και ο δρόμος ερημώνει.

9. Η οδός Τοσίτσα

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

1. Παρατηρήσαμε ότι η έκταση του χώρου πρασίνου είναι ζωτικής σημασίας για την μετέπειτα λειτουργικότητα του. Έτσι οι πολύ εκτεταμένοι χώροι όπως το Πεδίο του Άρεως και ο Λόφος του Στρέφη είναι πολύ πιο πιθανό να παραλειφθούν ή εγκαταλειφθούν σε σχέση με μικρότερους αντίστοιχους χώρους όπως το πάρκο Ναυαρίνου.
2. Ένα ακόμη στοιχείο το οποίο συμβάλει στην λειτουργικότητα η μη του 'χώρου είναι οι δραστηριότητες και οι εγκαταστάσεις που προορίζονται να έχει ο χώρος ήδη από το στάδιο του σχεδιασμού του. Δηλαδή, ένας χώρος που σχεδιάζεται για να εγκολπώσει αθλητικές, εμπορικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, όπως η πλατεία Εξαρχείων ή το πάρκο Ναυαρίνου, είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιείται ενεργά από τους πολίτες όλες τις ώρες τις ημέρας.
3. Διακρίνοντας τους χώρους πρασίνου σε χώρους στάσεις και κίνησης μπορούμε να θεωρήσουμε ότι χώροι που αποτελούν προορισμό και όχι πέρασμα τείνουν περισσότερο να διασπούν τον αστικό ιστό παρά να τον ενοποιούν.
4. Η κλίμακα της φύτευσης σε συνδυασμό με το πλάτος των χαράξεων των διαδρομών καθορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό την αίσθηση του βιωμένου χώρου. Με άλλα λόγια τα στενά περάσματα και η ψηλή φύτευση που εμποδίζει την οπτική επαφή με τον περίγυρο δημιουργεί αίσθημα ανασφάλειας.
5. Η έλλειψη φωτισμού τις νυχτερινές ώρες καθιστά το χώρο επικίνδυνο και απροσπέλαστο.
6. Πολλοί χώροι πρασίνου πάσχουν από ελλιπή καθαριότητα πράγμα που οφείλεται στην απουσία κάδων απορριμμάτων και μέριμνας για την διαχείριση των απορριμμάτων.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΣΧΕΔΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

1. Προτείνουμε την δημιουργία ενός δικτιού μικρότερων σε κλίμακα χώρων πρασίνου. Τέτοιοι χώροι μπορούν να αποτελέσουν το κέντρο μιας γειτονιάς, να ενεργοποιήσουν τους κατοίκους της γειτονιάς ώστε να συμμετέχουν ενεργότερα στην συντήρηση και αξιοποίηση του χώρου και συνδεθούν καλύτερα με τον υπόλοιπο αστικό ιστό.
2. Για τους ήδη υπάρχοντες χώρους μεγάλης έκτασης ένας τρόπος ενεργοποίησής τους μπορεί να είναι ο εμπλουτισμός τους με μια ποικιλία δραστηριοτήτων. Έτσι για το παράδειγμα του Πεδίου του Άρεως και του Λόφου του Στρέφη προτείνουμε την εγκατάσταση περισσότερων αθλητικών χώρων, την δημιουργία κλειστών και ημιυπαίθριων χώρων πολιτιστικών δραστηριοτήτων έτσι ώστε να χρησιμοποιούνται για τέτοιους σκοπούς.
3. Ένας άλλος τρόπος να εμπλουτίσουμε τις χρήσεις των χώρων πρασίνου, να αντιμετωπίσουμε περιπτώσεις εγκατάλειψης και να ενισχύσουμε το αίσθημα ασφάλειας είναι να εισάγουμε περισσότερες χαράξεις και διαδρομές που θα ενώνουν διαφορετικά σημεία του αστικού ιστού. Να μετατρέψουμε δηλαδή τους χώρους αυτούς σε χώρους κίνησης.

4. Η επιλογή της φύτευσης πρέπει να λαμβάνετε υπόψιν πολύ σοβαρά στο στάδιο του σχεδιασμού καθώς κάθε είδος φυτού παράγει διαφορετική αίσθηση χώρου. Η ψηλή και πυκνή φύτευση ταιριάζει περισσότερο σε χώρους στάσης που απαιτείται σκιά ενώ η χαμηλή ή αραιή φύτευση είναι ιδανική για να ορίσει τα μονοπάτια και της διαδρομές και επιτρέπει την οπτική επαφή με τον γύρω χώρο.
5. Επιπλέον προτείνουμε την εγκατάσταση επαρκούς φωτισμού σε όλους τους χώρους πρασίνου ο οποίος μπορεί να είναι πολύ χαμηλού κόστους και φιλικός προς το περιβάλλον καθώς θα συλλέγει το ηλιακό φως με φωτοβολταϊκά.
6. Κατά την διάρκεια του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού δεν πρέπει να παραμελούνται πρακτικά θέματα όπως η εγκατάσταση σημείων απόθεσης των απορριμμάτων, ποτιστικό σύστημα και δίκτυο απορροής των υδάτων.
7. Στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη χρήση και την λειτουργία των χώρων τις νυχτερινές ώρες.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ

Φυσικά, τα προβλήματα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού δεν αποτελούν τα μοναδικά προβλήματα των αστικών χώρων πρασίνου. Οι χώροι αυτοί απευθύνονται στο σύνολο της κοινωνίας και επομένως πάσχουν από κοινωνικά προβλήματα. Είναι απολύτως αναμενόμενο πολλοί χώροι πρασίνου να χρησιμοποιούνται από αστέγους και τοξικομανείς και εντός αυτών να διαδραματίζονται συχνά παράνομες δραστηριότητες. Η λύση όμως σε κοινωνικά προβλήματα δεν μπορεί να δοθεί με αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις και σχεδιασμό. Με άλλα λόγια, αν η ίδια η κοινωνία και οι αρμόδιοι φορείς δεν φροντίσουν για την αποκατάσταση των περιθωριακών κοινωνικών ομάδων και δεν προσπαθήσουν να επανεντάξουν τους ανθρώπους αυτούς προσφέροντάς τους καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, τότε καμία αρχιτεκτονική παρέμβαση δεν θα το κάνει. Επιπλέον, όταν το κράτος αποτυγχάνει να διατηρήσει τους χώρους πρασίνου ζωντανούς είτε λόγω ελλιπούς χρηματοδότησης είτε λόγω αδιαφορίας, τότε οι ίδιοι οι κάτοικοι μπορούν να κινητοποιηθούν ώστε να διεκδικήσουν αυτά τα κενά της πόλης, μετατρέποντάς τα με την προσωπική ενασχόληση και φροντίδα σε λειτουργικούς δημόσιους χώρους πρασίνου ακριβώς όπως στο παράδειγμα του πάρκου Ναυαρίνου.

4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- «ΑΘΗΝΑ: οδός Τσοσίτσα. Η πιστοποίηση της κοινωνικής μας παρακμής.»
Τάσης Παπαϊωάννου
<http://www.greekarchitects.gr/gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%B5%CF%82/%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%BD%CE%B1-%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%83%CE%AF%CF%84%CF%83%CE%B1-id5377>
- «Ανάπλαση με υπογραφή για το Πεδίον του Άρεως»
Έφη Χατζιωαννίδου
<http://www.kathimerini.gr/315365/article/epikairothta/ellada/anaplash-me-ypographh-gia-to-pedion-toy-arews>
- «Άποψη: το μητροπολιτικό πάρκο»
Ανδρέας Δρυμιώτης
<http://www.kathimerini.gr/815602/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/apoyh-to-mhtropolitiko-parko>
- «Αστικοί κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου»
Σπουδαστική εργασία: Περιβαλλοντικές Συνιστώσες του Σχεδιασμού και της Οικιστικής Ανάπτυξης_Δ.Π.Μ.Σ. "Αρχιτεκτονική - Σχεδιασμός του Χώρου"_σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ
<http://www.arch.ntua.gr/project/6947>
- «Εξάρχεια: Η ιστορία της πιο μποέμικης γειτονιάς της Αθήνας όταν κατοικούνταν από τους πιο επιφανείς Έλληνες»
<http://www.iefimerida.gr/news/120841/%CE%B5%CE%BE%CE%AC%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%B7-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%B9%CE%BF-%CE%BC%CF%80%CE%BF%CE%AD%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%AC%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BD-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%80%CE%B9%CE%BF->
- «Εξάρχεια. Πολεοδομικές επεμβάσεις στον αστικό χώρο.»
Σπουδαστική εργασία: Πολεοδομία II_6^ο εξάμηνο_σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ
https://www.arch.ntua.gr/sites/default/files/project/5640_exarheia/kouka_magoula_sp_yroulou_poleodomia_ii.pdf
- «Η Αθήνα μέσα στο χρόνο: ιστορία σε 21 εικόνες»
<http://www.in2life.gr/features/notes/article/261434/h-athhna-mesa-ston-hrono-istoria-se-21-eikones.html>

- «Μια διαδρομή στο λόφο του Στρέφη»
Διπλωματική εργασία σχολής αρχιτεκτόνων μηχανικών ΕΜΠ
<http://dspace.lib.ntua.gr/handle/123456789/41036>
- «Νέο πρόσωπο απέκτησε το Πεδίο του Άρεως στην Αθήνα»
<http://news.in.gr/greece/article/?aid=1231072538>
- «Πολεοδομική και κυκλοφοριακή μελέτη της πλατείας Ομονοίας και άλλων πλατειών του κέντρου της Αθήνας – πρόταση ανάπτυξης της πλατείας Ομονοίας»
Διπλωματική εργασία_σχολή Αγρονόμων & Τοπογράφων Μηχανικών ΕΜΠ
<https://dspace.lib.ntua.gr/dspace2/handle/123456789/2919>
- «Πώς βγήκαν τα ονόματα στις κεντρικότερες πλατείες της Αθήνας»
<http://www.newsbeast.gr/greece/arthro/695000/pos-vgikan-ta-onomata-stis-kedrikoteres-plateies-tis-athinas>
- «Πεδίο του Άρεως: Ιστορία – Αρχιτεκτονική»
<http://www.attiko-prasino.gr/default.aspx?tabid=110&language=el-gr>

5. ΠΗΓΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

- εξώφυλλο: <http://inhabitat.com/som-to-create-amazing-green-tech-city-for-hanoi-vietnam/>
- 1: http://gerontakos.blogspot.gr/2013/11/blog-post_4967.html
- 2: <http://www.zougla.gr/greece/article/eglima-sto-pedion-tou-areos>
- 3: https://www.flickr.com/photos/eucharisto_deo/3064856273/
- 4: <http://didee.gr/2015/12/04/gia-mono-sto-kentro/>
- 5: http://parkingparko.blogspot.gr/2010/10/2410_30.html
- 6: <https://elsarand.wordpress.com/2014/05/10/%CF%80%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5-%CF%87%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CF%80%CE%AC%CF%81%CE%BA%CE%BF-%CE%BD%CE%B1%CF%85%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85/>
- 7: http://cmartius.blogspot.gr/p/blog-page_94.html
- 8: <http://exarchia.pblogs.gr/tags/plateia-gr/pages/2.html>
- 9: <https://ninacouletaki.wordpress.com/2013/02/16/denegris/>
- 10: http://www.i-diadromi.gr/2011/12/blog-post_6288.html
- 11: <http://www.iefimerida.gr/news/113681/%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CF%8D%CF%80%CE%B1%CE%B8%CE%B7-%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%83%CE%AF%CF%84%CF%83%CE%B1-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B6%CE%B5%CE%B9-%CF%8C%CF%88%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B3%CE%AF%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%C2%AB%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%BC%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%BD%CE%B5%CF%82>